

Oponentský posudek disertační práce „Cíl lidského života a jeho vliv na etiku ctností“

Autor práce: Mgr. Pavel Kilbergr

Studijní program: Filosofie (doktorské studium)

Posudek vypracoval: doc. David Svoboda, Ph.D.

Námětem disertační práce je problematika cíle lidského konání v širším kontextu tzv. etiky ctností. Její stoupence nacházíme od dob antiky až do současnosti a lze říci, že tento přístup patří z historického i systematického hlediska mezi nejvlivnější etické koncepce vůbec. Autor se zabývá primárně etikou ctností významného středověkého myslitele Tomáše Akvinského, ale jeho nauku chápe jako rozvedení odkazu Aristotela, jemuž proto věnuje úvodní část práce. Zbylé čtyři části (plus závěr) disertace jsou již věnovány Tomášovu pojetí. Mám za to, že klíčové otázky práce jsou dvě: do jaké míry vychází Tomášova etika ctností z pojmu posledního cíle, resp. jeho vztahu k ctnostem a blaženosti; a zda je část jeho koncepce možno vykládat jako svébytnou filosofickou teorii (to, že má Tomášova etika ctností teologický rozměr je všeobecně přijímané).

Námět práce považuji za velmi zajímavý, nadto mu v našich zemích – nakolik mohu posoudit – dosud nebyla věnována skutečně zevrubná pozornost (monografického typu). Další přednosti práce jsou dobrá znalost primárních textů a kvalitní práce s nimi, zpracování relativně obsáhlé sekundární literatury, dobré koncepční rozdělení výkladu a (pro mě) přesvědčivá obhajoba hlavních tezí práce.

K práci mám několik výtek formálního i věcného rázu, začnu věcnými. Práci by výrazně prospělo, kdyby autor v úvodu jasně popsal současný stav bádání v dané problematice, a to v tuzemsku i zahraničí (jakýsi „*Forschungsstand*“). Na tomto pozadí by mohl hned naznačit, jaký je vlastní přínos jeho práce, na koho a v čem navazuje, kde je dosud „pole neorané“. Disertační práce je již – či měla by být – skutečnou vědeckou prací, která tím či oním způsobem rozvíjí dosavadní stav bádání v dané oblasti. Čtenář práce je však v tomto ohledu ponechán bez náležitých informací a sám jsem při četbě spíše matně tušil, že nějaký přínos práce vskutku má a v čem spočívá.

Z mého pohledu by také bylo vhodné, kdyby autor v úvodu obsáhleji představil etiku ctností v širší historické i systematické perspektivě, kdyby naznačil, že je to jeden z nejvlivnějších etických konceptů vůbec, a proto je mu třeba věnovat náležitou pozornost.

Uvítal bych také, kdyby autor zařadil nějakou obsáhlejší diskusi o Tomášově pojmu dobra, jenž má v etice ctností klíčovou roli.

Některé pasáže práce mi připadají příliš „repetitivní“, výklad tématu byl již podán, ale autor se k němu – podle mého soudu – zbytečně znovu vrací. Takto se mi jeví především celý Závěr, ale i jiné pasáže, např. str. 75 výklad habitu; str. 100 výklad ctnosti uměřenosti aj.

V práci se vyskytují některá věcně nejasná tvrzení, popř. věty, které považuji za nesprávné. Uvedu pro ilustraci několik příkladů: pozn. 87: „*Subsistence je pro člověka nástrojem k dosažení dokonalejšího cíle skrze rozum a vůli...*“ Co se míní subsistencí, způsob bytí o sobě, nebo nesdělitelná povaha první substance, která již nemůže sdílet své bytí s čímkoli jiným? Ať tak či onak, proč je subsistence „nástroj“? Str. 49: „*Dokonalá blaženost pro Tomáše spočívá v nahlížení Boží esence, která je svojí vlastní příčinou...*“ Boží esence není svojí příčinou, má důvod svého bytí sama v sobě, ale není to *causa sui*. Str. 73: „*Třetí duševní schopností je intelekt, který je zaměřen na poznávání jednotlivin...*“ Podle Tomáše rozum poznává jednotlivé pouze nepřímou, přímo chápe obecné, proto větě příliš nerozumím. Str. 83: „*Druhým důvodem prvenství prozíravosti je nadřazenost ostatním ctnostem, jelikož jejím předmětem je rozum...*“ Větě nerozumím, nota bene se hned na další stránce tvrdí, že „*Předmětem prozíravosti je tedy poznání principů věcí, a proto je prozíravost ctností části rozumově kognitivní.*“ Obě věty mi přijdou jen těžko slučitelné. Co je tedy předmětem prozíravosti? Str. 104: „*Individuální přirozenost stále leží v potenci v podobě způsobilostí.*“ Co je míněno způsobilostí, je mi nejasné. Str. 104: „*Díky intelektovému poznání extramentální skutečnosti máme žít tak, abychom svou činností směřovali k dobru a dosahovali nedokonalé blaženosti a následně skrze komprehensivní poznávání pravdy (Boží esence) byli ve stavu dokonalého bytí a dokonalé blaženosti.*“ Komprehensivním poznáním se v scholastické terminologii běžně míní naprosto úplné („všeobjímající/všeuchopující“) poznání; to v případě Boží esence nemá žádný tvor. Str. 129: „*Tomášovo zaměření se projevuje také v pojetí osoby, kdy intelektovou činnost vnímá jako druhovou diferencí...*“; druhovou diferencí člověka není činnost, ono „rozumový“ označuje esenci lidské substance, která si nutně vyžaduje rozum a jeho činnost (jako své akcidenty) atd.

Přejdu k formálním nedostatkům. V disertaci je bohužel poměrně hodně typografických či gramatických chyb, v tomto typu práce by však těchto nedostatků mělo být „jako šafránu“. Např. pozn. 10 „Aristotelés mimo rozdělená na čtyři základní příčiny rozlišuje na příčiny vlastní a nahodilé...“; str. 20 „kythatistovi“; str. 22 „žádaneého“ a „Prvním výkladem cíle je monistický...“; str. 98 „jednice“; pozn. 130 „Praktické ctnosti se vztahuje...“; str. 79 „Ctnost

se vztahuje k určitému činnosti...“; str. 112 „Tomáš o tomto tématu pojednává ve ve...“; str. 117 chybí čárka „Perspektiva, kterou člověka vnímá má základ v hylemorfické jednotě subjektu spočívající v postupné aktualizaci.“; str. 119 „zcea“; pozn. 397 odkaz na neexistující místo ze STh., navíc první věta začíná malým písmenem atd.

Co se týká terminologie, nelíbí se mi termín „intrinsická činnost“ užitý na str. 69. Proč neužívat zavedený termín „imanentní činnost“? Na str. 100 se vyskytují tyto dva výrazy: „střízlivost – soberitate“ a „Střízlivost – sobrietas“; mám za to, že správně je „sobrietas“, navíc bych tento výraz překládal spíše jako „střídmost“; střízlivost má v běžné řeči přece poněkud jiný význam („nebýt pod vlivem alkoholu“).

V odkazech na anglickou literaturu nezačínají všechna slova vždy velkými písmeny; jistou „vadou na kráse“ disertace je také to, že autor užívá pouze anglicky psanou literaturu.

Celkové hodnocení: navzdory uvedeným výhradám považuji práci za zdařilou a bez váhání ji doporučuji k obhajobě.

V Praze 24.10. 2023

doc. David Svoboda, Ph.D.

Katedra filosofie a práva

Katolická teologická fakulta UK

